
Antano Tamošaičio tautinio stiliaus koncepcija

Lijana Šatavičiūtė

*Kultūros ir meno institutas,
Tilto 4, 2001 Vilnius, Lietuva*

Straipsnyje analizuojami tekstilininko ir lietuvių liaudies meno propaguotojo Antano Tamošaičio (g. 1906) samprotavimai tautinio stiliaus klausimais, išdėstyti „Sodžiaus meno“ (1931–1939) ir „Sodžiaus pramonės“ (1933–1935) serijų leidiniuose bei 4-ojo dešimtmečio periodinėje spaudoje. Jo teiginiai pateikiami XX a. I pusės kultūros veikėjų liaudies meno vertinimo koncepcijų kontekste. Daroma išvada, kad A. Tamošaičio kūrybinė ir teorinė veikla buvo padiktuota tarpukario kultūrinio gyvenimo aktualijų. Jo etninių tradicijų diegimo programa prisidėjo prie tautinės savimonės formavimo visuomenėje.

Raktažodžiai: Lietuvos tarpukario dailė, lietuvių taikomoji dailė, lietuvių liaudies menas, lietuvių tekstilė, dailieji amatai, namų pramonė, tautinis stilius, A. Tamošaitis, A. Tamošaitienė, „Sodžiaus menas“, „Sodžiaus pramonė“, Žemės ūkio rūmai

Antanas Tamošaitis (g. 1906), nors ir nebūdamas ryškaus talento dailininkas ar originalios mąstysenos teoretikas, užima ypatingą vietą tarpukario Lietuvos kultūroje. Ir ne vien todėl, kad buvo kartu su žmona Anastazija Mažeikaite-Tamošaitiene (1910–1991) vieninteliai tekstilės profesionalai 4-ajame dešimtmetyje. Šis lietuvių liaudies meno tradicijų gaivinimo juodadarbis tikrąja to žodžio prasme savo kūryba ir veikla atspindėjo gerą ir abejotinas tautinio stiliaus mene ieškojimo puses. A. Tamošaitis įgyvendino XX a. pradžios nacionalinės kultūros puoselėtojų svajonę – sukūrė tautinėmis formomis grįstą profesionalų meną. Kūrybinius ieškojimus lydėjo aktyvi švietėjiška pozicija, populiaria forma išsakyti teoriniai samprotavimai, iki šiol nesulaukę didesnio lietuvių menotyrininkų dėmesio. A. Tamošaičio figūra lietuvių kultūroje ilgą laiką vertinta prieštaringai. Dažniau akcentuoti neigiami jo veiklos ir prieškarinio kūrybos aspektai, neatsižvelgus į priežastis, lėmusias dailininko pasaulėžvalgos pobūdį. Esą dailininkas platinęs tiesmuką liaudiškumo sampratą mene. Šio straipsnio tikslas – atskleisti pagrindinius A. Tamošaičio tautinio stiliaus koncepcijos teiginius, sąlygotus XX a. I pusės politinio ir kultūrinio gyvenimo realijų.

Iki Pirmojo pasaulinio karo buvo susiformavę tautinio stiliaus sampratos kontūrai, kurie taikomajame mene pirmiausiai buvo tapatinami su išoriniais požymiais ir ypač su ornamentu, kaip būdingiausia tautiškumo apraiška. Antanas Jaroševičius, Tadas Daugirdas, Petras Rimša ir kiti, tuomet kūrę ir kartu formavę dailių dirbinių sampratą, visų pirma išskirdavo jų ornamentų lietuviškumą ir savo kūrinius

stengėsi puošti tautiniais raštais. Galvota, kad perpratę lietuvių ornamento specifiką, dailininkai be ypatingų pastangų sukurs lietuvišką dirbinį. Paskutinius štrichus išorinių liaudiškumo formų sampratai „uždėjo“ Jonas Basanavičius A. Jaroševičiaus „Lietuviškų kryžių“ (1912) albumo įvadiniame straipsnyje „Lietuvių kryžiai archaiologijos šviesoje“, susistemines ornamentus ir išskyręs pagrindinę jų savybę – archaiškumą; aptarti kiti bruožai: raštų paprastumas („prastumas“), apibendrintos formos, geometriškumas, architektoniškumas¹. Lietuviškiems analogiškų ornamentų J. Basanavičius aptiko ir kitų senų kultūrų dirbiniuose.

Kartais mūsų menotyroje akcentuojama, kad iki Pirmojo pasaulinio karo liaudies menas domino kūrėjus tik etnografiniu požiūriu, ir tik esą 3–4 dešimtmečiais įžiūrėta gilesnė to meno vertė ir galimybė tapti atspirtimi profesionaliajam menui. Tiesa, svarstymai tautinio stiliaus klausimais iki Pirmojo pasaulinio karo nebuvo įgavę tokio visaapimančio masto kaip nepriklausomoje Lietuvoje, tačiau ir pirmaisiais amžiaus dešimtmečiais rašiusieji liaudies meno rinkimo ir jo išsaugojimo klausimais atvirai svarstė apie „savo stiliaus sudarymą“ remiantis „tautadailės medžiaga“². Manyta, kad bažnytinės dailės kūriniai taip pat turi pasižymėti liaudiškumu. A. Jaroševičius, piktindamasis pigiais užsienietiškais liturginiais reikmenimis, kuriais užverstos bažnytinės dirbinių parduotuvės, svajojo: „Jei tokį daiktą apvilktum dar dailės rūbais – lietuviškais varšotų emalių raštais, jis būtų ne tik labai gražus, bet pavirstų tikra dailenybe“³.

Lietuvių dailės draugija visą gyvavimo laikotarpį kaupė liaudies meno dirbinius, ketindama įsteigti mu-

ziejų ir kuo greičiau išleisti lietuvių ornamentikos albumus, pirmiausia reikalingus dailiųjų amatų kūrėjams. Tokius liaudies dirbinių ir ornamentų pavyzdžių albumus buvo išsileidę Lietuvos kaimynai – lenkai, latviai, estai, jau nekalbant apie skandinavus, kurie nuo XIX a. pabaigos itin rūpinosi liaudies dirbinių ir jų technikos gaivinimu. Karas sutrukdė skleisti liaudies meno tradicijoms. Nedaug pasikeitė padėtis ir po jo, 3-iajame dešimtmetyje. Bene pirmas rimtesnis liaudies ornamentų leidinys Lietuvoje – „Lietuvių statybos ir puošybos pavyzdžių albumas“ – pasirodė tik 1925 metais. Antanas Rūkštelė „Lietuvių tautodailėje“ (1929) suabejojo lietuviško ornamentu, ypač juostų raštų, universalumo idėja, iškelta J. Basanavičiaus. „Gal randa ką panašaus, – teigė autorius, – bet kad visai atitiktų tolimųjų kraštų raštai lietuviškų juostų raštams – tvirtinti per drąsu“⁴. Įtikėta mūsų liaudies ornamentu unikalumu. Vis dažniau kalbėta apie profesionalų meną, sukurtą liaudies dailės pagrindu. Neseniai nepriklausomybę atkūrusiai jaunai valstybei, išgyvenusiai dar ir karo baismus, buvo itin aktualu demonstruoti savo tautinės tapatybės ženklus.

Pirmąkart į Lietuvos dailės gyvenimą A. Tamošaitis įsiveržė kaip Nepriklausomųjų dailininkų draugijos narys. 1930 m. balandžio 2 d. A. Tamošaičio bute Kaune įvyko steigiamasis Nepriklausomųjų dailininkų draugijos susirinkimas⁵. A. Tamošaitis tuomet buvo draugijos sekretorius. Jis minimas ir tarp tų nepriklausomųjų, kurie, kritikuodami vyresnius, ketino jiems surengti „meno teismą“ (Adolfas Valeška, A. Rūkštelė, A. Tamošaitis)⁶. Vienuose šaltiniuose teigiama, kad 1930 m. lapkričio 11 d. A. Tamošaitis iš draugijos buvo pašalintas, kaip atitolęs nuo draugijos veiklos⁷. Periodikoje teko aptikti ir vėliau dailininką minint kaip draugijos valdybos narį⁸.

Atsiradus naujiems interesams užsidegimas galėjo priblésti. Dar būdamas studentas 1927 m. A. Tamošaitis pradėjo mokytojauti privačioje Stasės Gudonytės-Bizokienės Kauno moterų dailės darbų mokykloje. Čia sutiko savo būsimąją žmoną Anastaziją Mažeikaitę. Išmokęs austi, jaunasis grafikas (baigė grafiką aukštesniajame Kauno meno mokyklos skyriuje 1929 m.) pradėjo kurti kilimus. 1931 m. įsidarbino Žemės ūkio rūmuose audimo instruktoriumi ir Namų pramonės skyriaus vedėju, 1935–1940 m. – dar ir Žemės ūkio rūmų steigiamo Sodžiaus meno muziejaus vedėju. Ketvirtajame dešimtmetyje dailininkas pasišventė lietuvių profesionaliosios tekstilės gaivinimui ir liaudies meno populiarinimui.

Liaudies meną propagavo Žemės ūkio rūmų tęstinis leidinys „Sodžiaus menas“, kurio visas aštuonias knygas redagavo (septynias sudarė) pats A. Tamošaitis. 1931–1939 m. „Sodžiaus meno“ serijoje išleisti: „Rinkiniai audiniai“ (1931), „Prijuostės ir žičkų rinkiniai“ (1931), „Liaudies meno dirbinių raštai“ (1931),

„Juostos“ (1932), „Mezgimo-nėrimo raštai“ (1933), „Senovės rankdarbių raštai“ (1933), „Lietuvių moterų tautiniai drabužiai“, I–II (1938–1939). Tai buvo pirmieji tikrai profesionaliai parengti lietuvių liaudies ornamentų ir dirbinių pavyzdžių rinkiniai („populiarus pozityvių tiekimų leidinys“, anot Pauliaus Galauinės⁹), kuriuos lydėjo išsamūs atlikimo technikos aprašymai ir kiti komentarai. Leidinio rengėjai nesiekė giliau analizuoti ornamentus ir liaudies dirbinius. „Nedėstome apie duodamųjų pavyzdžių formos kilmę ir jos tolimesnę raidą [...] – aiškinta. – Tėduodame tik tai trumpą tų pavyzdžių charakteringųjų bruožų apibūdinimą. Tatai gal bent kiek padės orientuotis jų kompozicijos ir spalvų darnos pagrinduose“¹⁰.

Asmeninis A. Tamošaičio darbas rengiant „Sodžiaus meną“ buvo neabejotinai didelis, tačiau pati leidinių serija atsirado iš laikmečio poreikių ir atspindėjo bendrą Lietuvos šviesuomenės susirūpinimą liaudiškos tradicijos plėtote. Kiekvieną naujai sudarytą „Sodžiaus meno“ albumą dar prieš spausdinimą A. Tamošaitis pristatydavo Žemės ūkio rūmų Namų pramonės gaivinimo komisijai, kurios pirmininkas buvo P. Galauinė, o nariai – Kipras Bielinis ir Kristina Grinienė.

A. Tamošaičio parašytose „Sodžiaus meno“ serijos leidinių įžangose, nesvarbu apie kurią liaudies meno šaką jis kalbėtų, plėtojamos šios pagrindinės idėjos: 1) iš Vakarų į Lietuvą patenkantys užsieniški dirbiniai platina neteisingą naujoviškumo supratimą; 2) atsilaikyti prieš svetimybės įmanoma tik išsaugojus lietuvių liaudies meną, kuris nepelnytai užmirštas ir tolydžio nyksta, bei sukūrus tautinėmis formomis grįstą profesionalų meną; 3) mėgėjiškoje ir profesionaliojoje kūryboje negalima tiesmukai interpretuoti liaudies meno formų ir išorinių elementų. „[...] Knygos tikslą laikytume pasiektu, jeigu kiekvienas duotus pavyzdžius savaip suprastų ir savaip sukurtų iš jų naujų vertybių“, – rašė sudarytojas¹¹. Kad dailiųjų amatų meistrai netaptų sausais kopijuotojais (tokį pavojų išvėlgė jo leidėjai), knygoje dažnai buvo pateikiamas ne visas dirbinys, o tik jo fragmentas, ornamentu dalis, kuri turėjo įkvėpti meistrą savitai interpretacijai.

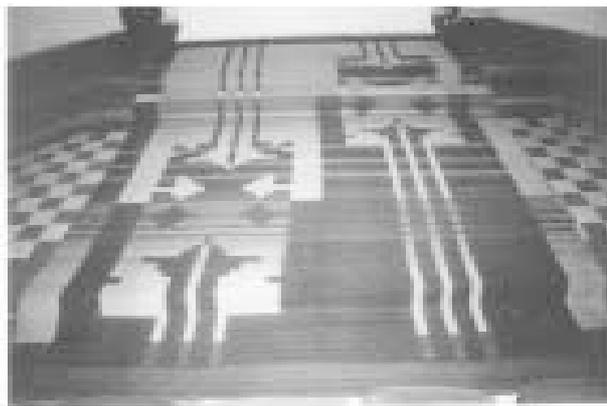
„Sodžiaus mene“ keltos idėjos apie netolygų kosmopolitiškumo ir liaudiškumo santykį kultūroje, lyginant su amžiaus pradžios rašiniiais, nebuvo naujos. Tačiau A. Tamošaitis gerokai išplėtojo interpretacijos ir liaudiškų formų perkūrimo koncepciją, atspindinčią tuos pokyčius, kurie jau buvo įvykę Lietuvos kultūroje 3–4 dešimtmečiais vertinant nacionalinį palikimą. Tautinių prototipų interpretacija toliau buvo keliama net trijose A. Tamošaičio knygoose – „Audiemas“ (1933), „Austiniai kilimai“ (1935), „Staltiesės“ (1935). Dvi pastarosios pasirodė „Sodžiaus pramonės“ serijoje. Svarbiausioje iš trijų knygų – „Austiniuose kilimuose“, kuri laikytina tikra A. Tamošai-

čio teorine programa, autorius pakartojo, kad modernus kilimas turi būti „kiek galima daugiau tautiškas“. Tačiau kūrėjas privalo kūrybiškai žiūrėti į liaudišką prototipą – grakštinti, taurinti, savaip stilizuoti, manipuluoti visu liaudies tekstilės raštų arsenalu ir spalvų deriniais, siekdamas atkurti liaudišką nuotaiką, stilizacijos pobūdį, bendrą tautodailės dirbinių keliamą išpūdį¹². Tarpukariu buvo akcentuojama, kad formuojant tautinį stilių, tradicinė lietuviška dailė neturi būti paviršutiniškai stilizuojama, kad profesionalusis menas turi alsuoti „vidine liaudiška dvasia“. A. Tamošaičio teiginiai sutampa su tautinio stiliaus modeliu, propaguotu 4-ajame dešimtmetyje J. Vienožinskio ir kitų kultūros veikėjų, teigusiu, jog „primityviai sintetinė minties forma turėtų sudaryti pagrindą tautos pasaulėvaizdžiui kurti“¹³.

A. Tamošaičio aktyvumas reiškėsi ir gausiais rašiniiais spaudoje. Dailininkas bendradarbiavo su „Ūkininko patarėjumi“, „Amatininku“, „Naująja Romuva“, „Jaunąja karta“, „Tautos mokykla“, „Vairu“ ir kt. Straipsniuose ir pasisakymuose galima išskirti keletą leitmotyvų. Visų pirma susirūpinimą tautinio paveldo nykimu. Straipsnyje „Kultūriškai apvogtas sodžius“ lietuvių kaimo kultūrinį gyvenimą praeityje autorius apibūdino kaip „nedalomą mechanizmą“, „kurio visos dalys turi savo paskirtį ir dažnai atlieka painias ir sudėtingas funkcijas“¹⁴. Darniai funkcionavusi kultūrinė sistema Lietuvos kaime sugriauta ir nesukurta nauja, tinkama dabarčiai. Antra, tautinio stiliaus meno būtinumą Lietuvai, kuris turėtų atstoti sunykusią tautodailę. „Rinkdami liaudies meną, pasiteisiname, kad jau jis sodžiuje nyksta, kad iš jo ateityje [...] sudarysime tautišką stilių ir vėl grąžinsime sodžiui.[...]. Tuo visa ir baigiasi“¹⁵.

Dailininkas kėlė būtinybę ugdyti visuomenės poreikį tautiškam menui. Apgailestavo, kad profesionaliajame mene Lietuvoje „tautiškumas reiškias tik 10% to, ką galėtų“, tuo tarpu „visuomenė reikalauja jei ne tikrai lietuviško, tai bent ą la lietuviško pritaikomojo meno. Už jį kartais moka brangiau negu už moderniškiausią užsienio gamybą“¹⁶. Tuo tarpu „jaunieji studijuoja užsienyje neapsišarvavę tikru supratimu liaudies meno, nesupratę jo tikrosios dvasios. [...] Jų dvasios tuštumą užpildo modernizmas. Jie turėtų modernizmą atskiesti liaudies menu“¹⁷. Įdomus momentas – modernumas suderinamas su tautiškumu. Iki 4-ojo dešimtmečio taikomajame mene šios kategorijos buvo supriešinamos. Tautiškumo dvasia reikia šviesti ir visuomenę, ir jaunus menininkus: „aš manau, kad žmogų auklėti kokioj nors dvasioj ir sistematiškai jau nėra dirbtina“¹⁷.

A. Tamošaitis teigė kurias modernų meną. Jo nusiteikimą novatoriškumo atžvilgiu patvirtintų ir išlikę kilimai arba jo knygoje ir to laikotarpio periodikoje publikuoti kilimų projektai, akivaizdžiai orientuoti į *art deco* stilišką. Dailininko kilimas, iki šiol

Pav. Antanas Tamošaitis. Kilimas, 1935 m. *Kaišiadorių katedra*

puošiantis Kaišiadorių katedros altoriaus grindis (1935 m., pav.), yra būdingas lietuviško *art deco* pavyzdys. Lakoniška kompozicija, griežta ornamentinių motyvų atranka, apsiribojusi vos beatpažįstamomis stilizuotomis tulpių poromis iš suvalkiečių prijuosčių, neįprastai kontrastingas geltonų ir rudų tonų koloritas byloja apie A. Tamošaitį kaip apie liaudies meno stilizuotoją, išmanantį moderniojo meno taisykles. Ne visi autoriaus tekstilės darbai buvo vienodai pavykę. Silpnėsiųjų novatoriškumo ir tradicijos santykį galima apibūdinti paties dailininko žodžiais – „atskiesta liaudies menu“.

1933 m. rugsėjo pabaigoje – spalio pradžioje P. Galaunė net keletą pirmadienių iš eilės Naujosios Romuvos klube skaitė paskaitą „Lietuvių tautos dvasia mūsų mene“, kurioje plėtojo mintį, kad profesionaliojoje kūryboje reikia remtis bendresniais liaudies kūrybos principais, kad tautodailė turi tapti įkvėpėja, bet ne tiesmukai sekamu modeliu tautiniam stiliui sukurti. Buvo gyvai reaguojama į šią ir kitas paskaitoje pareikštas mintis. Liaudiškumui mene karščiausiai priešinosi modernistai Faustas Kirša ir Adomas Galdikas. A. Tamošaitį, klausiusį paskaitos, domino kas kita. Jis garsiai suabejojo: ar toks menas, kuriame nėra tiesioginių lietuviškumo požymių, atsilaikys prieš vakarietiškas įtakas?¹⁹ Ornamento požiūriu A. Tamošaitis buvo konservatyvus. Be jo sunkiai įsivaizdavo tautinį stilių. Dažnai akcentavo lietuviško ornamento unikalumą, teigdamas, kad „lietuviai, būdami užsidarę ir dvasiškai atsparūs, kažin ar galėjo ką nors [...] pamėgdžioti“²⁰. Buvo įsitikinęs, kad dailininkai turi išmokti lietuviško ornamento sudarymo principų, kurio pagrindinis požymis – smulkesnių elementų derinimas su stambesniais. Tuo tarpu dauguma tautų, anot A. Tamošaičio, mėgsta raštą kurti iš tolygaus dydžio motyvų²¹.

Tiesmukai tautinio meno koncepcijai prieštaravo ir opozicija, besiremianti funkcionalizmo deklaruojama estetika. Džiaugtasi besistiebiančiu Kaunu, nuo sostinės neatsiliekančia provincija. „Statyba, aišku,

moderniška. Kitaip ir būt negali“, – rašyta spaudoje²². „[...] Šių laikų modernusis stilius, – aptinkame straipsnyje apie tuometinius baldus, – [...] nereikalauja daug darbo, daug laiko. Jam suteikiama žymių palengvinimų [...]. Vieno tereikalaujama: kad visur būtų moderniška, kitaip sakant, tiesu, lygu“²³. Ne-trūko aiškinimų, kaip nebrangiai ir skoningai įrengti modernų būstą, ir tuose patarimuose nėra nė užuominos apie tautinius akcentus. „Moderniškas kambario įrengimas dabar labai suprastintas, leidžia mums vartoti baldus be jokių papuošimų, su griežtai geometrinėmis formomis. Vietoj papuošimo dabar stengiamasi duoti reikšmę pačiam medžiui ir audiniams arba mezziniams“²⁴. XX a. tautinių baldų pradininku laikomas Jonas Prapuolenis 1932 m. spaudoje skelbėsi laikas „moderniškiausių baldų Kaune dirbtuvę, kuri gauna užsakymus net iš užsienio“²⁴. Norėdamas gauti švietimo ministerijos paramą tais pačiais metais dirbtuvę performuoti į mokymo studiją, J. Prapuolenis teigė kurias tautinių baldų stilių²⁵. Pirštūsi prielaida, kad tautiškumo deklaravimas tam tikrais atvejais 4-ajame dešimtmetyje kilo ir iš vietinės konjunktūros.

Didelį įspūdį dailininkams paliko 1934 m. Kaune surengta Švedų taikomosios dailės paroda, praplėtsi jų akiratį ir skatinusi permąstyti modernumo ir tradicijų santykį kūryboje. Paakinta šios parodos, atkeliavusios į Rygą, „tarptautinio pobūdžio“, „skonio ir meno kultūros“, menotyrininkė Halina Kairiūkštė-Jacinienė, anuomet gyvenusi Latvijos sostinėje, vy-lėsi, kad švedų paroda „turės tikros auklėjamos reikšmės ir plačiai visuomenei, lavindama jos gerą skonį ir grožio instinktą, mokydama atskirti meniškai pa-dirbtą dalyką nuo banališkų, neskoningų, menkos vertės, grynai amatininkiškų fabrikatų. O jie, deja, dar taip mėgiami mūsų kraštų vadinamos inteligentijos sluoksniuose“²⁷.

Dar kategoriškesnis buvo Mstislavas Dobužinskis, pagarsėjęs ne tik savo kūryba ir privačia dailės studija, bet ir straipsniais tarpukario periodikoje, analizavusiais aktualias lietuvių dailės raidos problemas. Nemažai dėmesio dailininkas skyrė tautinių stereotipų kritikai Lietuvių dailėje. Jam atrodė absurdiška tautišku laikyti meno kūrinį ar pastatą, papuoštą liaudišku ornamentu. Daugiausiai architektūroje ir dirbiniuose naudojami lietuvių audinių raštai M. Dobužinskio laikyti būdingais visoms tautoms (net Rytams ir Afrikai), nes pati audimo technika, anot jo, diktuoja unifikuotą austų raštų pobūdį ir jų savotišką geometrizmą²⁸. Tautiškų „citatų“ apščiai Rusijoje ir Lenkijoje prisiziūrėjęs dailininkas apgailestavo, kad Lietuvoje niekas neužsiima palyginamosiomis ornamentu studijomis. „Bet per anksti dar svajoti apie tautinį stilių, esant pas mus tokiam primityviam skoniui“, – apgailestavo autorius. „Kilimuose, kurie gaminami pagal „tautinį“ stilių, kažkodėl dominuoja

niūrios spalvos (visai liaudies menui nebūdingos), baldai būtinai daromi griozdiški ir lyg su kirviu iškapoti ir nepaprastai sunkūs, tokių mastų, lyg jie skiriamai ne dabarties žmonėms, bet kažkokiems pirmųjų milžinams. Grafiniuose motyvuose kažkodėl ypatingai prigiję vis tie patys seniai nusibodę, nuvalkioti, šabloniškieji juostų motyvai“²⁹. M. Dobužinskis buvo įsitikinęs, kad stiliaus sukurti dirbtinai neįmanoma. Jis kyla savaime iš viso komplekso istorinių ir kultūrinių akstinių. Dailininko straipsnis „Dėl lietuviško stiliaus“ („Naujoji Romuva“, 1938, Nr. 33–34) paskatino diskusiją apie tautinį stilių „Lietuvos aide“. Šis faktas byloja, kad M. Dobužinskis skaudžiai papiktino kai kuriuos patriotiškai nusiteikusius tautinės kultūros puoselėtojus.

Čia išdėstyti faktai patvirtintų, kad tautinio stiliaus koncepcija 4-ojo dešimtmečio Lietuvoje buvo dinamiška kategorija, nulemta daugelio istorinių, kultūrinių ir patriotinių veiksnių. A. Tamošaitis atstovautų tautinio stiliaus koncepcijos konservatyviam sparnui. Jo kūrybinė ir teorinė veikla sukosi apie liaudies meno vertės sugrąžinimą į dabartinį gyvenimą. Tradicijos ir modernumo santykis buvo esminis dailininko teoriniuose samprotavimuose. Lyginant su pirmtakais, dailininkas visapusiškai išplėtojo tas idėjas, kurios buvo iškeltos prieš Pirmąjį pasaulinį karą ir kurios buvo itin aktualios profesionaliajai taikomajai dailei. A. Tamošaičio kūryba ir rašiniai tautiškumo klausimu kilo iš to laikotarpio aktualijų. Kitomis istorinėmis aplinkybėmis dailininkas gal būtų užsiėmęs kuo kitu (tą patvirtina emigracinio periodo A. Tamošaičio kūryba). Tačiau tarpukariu jis buvo vienas iš tų, kurie sugrąžino į gyvenimą liaudies meną, išpopuliarino pačią tautiško profesionalaus meno idėją ir net keliems dešimtmečiams į priekį padiktavo tautiškumo sampratą taikomajame mene.

Gauta
2001 03 12

Nuorodos

- ¹ *Lietuvių kryžiai*, sudaryt. A. Jaroševičius, J. Basanavičiaus iš. str. „Lietuvių kryžiai archaiologijos šviesoje“, V., 1912 p. 27.
- ² A. Jaroševičius, Ar mes rūpinamės savo taikinamąja [taikomąja] daile, *Vairas*, 1915, Nr. 7 (vasario 20), p. 100.
- ³ A. Jaroševičius, ten pat, p. 101.
- ⁴ A. Rūkštelė, *Lietuvių tautodailė*, Kaunas, 1929, p. 20.
- ⁵ J. Umbrasas, E. Kunčiuvienė, *Lietuvių dailininkų organizacijos 1900–1940*, V., 1980, p. 101.
- ⁶ Ten pat, p. 105.
- ⁷ Ten pat, p. 106.
- ⁸ Žr.: Lietuvos Nepriklausomųjų Dailininkų Draugija, *Naujoji Romuva*, 1931, Nr. 23, p. 570 (A. Tamošaitis minimas kaip draugijos valdybos narys). Pasikalbėjimas Nepriklausomųjų Dailininkų D-jos valdyboj, *Naujoji Romuva*, 1933, Nr. 109, sausio 29, p. 118

- (A. Tamošaitis pristatomas kaip revizijos komisijos narys).
- ⁹ *Sodžiaus menas. Liaudies meno dirbinių raštai*, kn. 3, sudaryt. ir iš. str. aut. P. Galaunė, K., 1931, p. 7.
- ¹⁰ *Sodžiaus menas. Rinktiniai audiniai*, kn. 1, sudaryt. ir iš. str. aut. A. Tamošaitis, Kaunas, 1931, p. 8–9.
- ¹¹ Ten pat, p. 9.
- ¹² A. Tamošaitis, *Austiniai kilimai*, Kaunas, 1935, p. 17.
- ¹³ J. Vienožinskis, Meno mokyklos mokinių darbų paroda, *Naujoji Romuva*, 1931, Nr. 25, p. 599.
- ¹⁴ A. Tamošaitis, Kultūriškai apvogtas sodžius, ten pat, p. 266.
- ¹⁵ A. Tamošaitis, Kultūriškai apvogtas sodžius, ten pat, p. 267.
- ¹⁶ Interviu su A. Tamošaičiu, ten pat, p. 871.
- ¹⁷ Ten pat, p. 871.
- ¹⁸ Ten pat.
- ¹⁹ [J. Keliuotis], Lietuvių tautos dvasia mūsų mene, *Naujoji Romuva*, 1933, Nr. 145, spalio 8, p. 810.
- ²⁰ *Sodžiaus menas. Rinktiniai audiniai ...*, p. 7.
- ²¹ Ten pat, p. 21.
- ²² Tautinė ornamentika statyboje ir balduose, *Amatininkas*, 1935, Nr. 43 (88), gruodžio 5, p. 3.
- ²³ Stalėnas, Baldų stilius, *Amatininkas*, 1934, Nr. 39, lapkričio 15, p. 2.
- ²⁴ E. T., Praktiškasis gyvenimas. Moderniškas namų papuošimas, *Naujoji Romuva*, 1931, Nr. 1, p. 26.
- ²⁵ Skelbimas: „Prapuolenio baldų dirbtuvė VI forte. Patenkinti visi aukštesnieji Lietuvos žmonės. Dirbtuvė dirba moderniškiausius baldus ir gauna užsakymų net iš užsienio. Užsakymus atlieka skubiai. Prašome įsitikinti“. (*Naujoji Romuva*, 1932, Nr. 15 (67), III virš.)
- ²⁶ Jono Prapuolenio pritaikomojo meno medžio darbų 3 metų kursų studijos statusas, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*, f. 391, ap. 5, b. 319, l. 5.
- ²⁷ H. Kairiūkšytė-Jacynienė, Švedų pritaikomojo meno paroda Rygoje, *Naujoji Romuva*, 1934, Nr. 196, spalio 7, p. 673.

- ²⁸ M. Dobužinskis, Dėl lietuviško stiliaus, *Naujoji Romuva*, 1938, Nr. 33–34 (395–396), rugpjūčio 28, p. 641; M. Dobužinskis, Dar dėl lietuviško stiliaus, *Naujoji Romuva*, 1938, Nr. 37–38 (399–400), rugsėjo 11, p. 699.
- ²⁹ M. Dobužinskis, Dėl lietuviško stiliaus, ten pat, p. 642.

Lijana Šatavičiūtė

ANTANAS TAMOŠAITIS' CONCEPTION OF NATIONAL STYLE

S u m m a r y

Antanas Tamošaitis (b. 1906) with his wife Anastazija Mažeikaitė-Tamošaitienė (1910–1991) were the only textile artists in pre-war Lithuania. In the article attention is focused on A. Tamošaitis' theoretical reasonings which are less known to the public and which were published in the periodical press (“Naujoji Romuva”, “Ūkininko patarėjas”, “Vairas”, “Jaunoji karta”, “Tautinė mokykla” and others) and in the series books of “The Village Art” (1931–1939) and “The Village Industry” (1933–1935). A. Tamošaitis gathered the works of folk art and propagated the idea of national style in professional art.

The conception of national style in his articles was based on the ethnographical material of Lithuania. A. Tamošaitis was sure that an artist mustn't copy ethnographical examples, but can stylize and interpret their forms creatively. A decorative pattern of folk art was necessary in national style works. Tamošaitis' attitude to national style was the same as of many other cultural workers of pre-war Lithuania. They were of the opinion that the national style of each nation must be clearly recognizable. Tamošaitis' theoretical position concerning national style may be traced to the actualities of pre-war Lithuanian cultural life and derived from the young state's worrying about its ethnical survival.